

Jahren in Ungarn hervorriefen, auch die in noch weiter östlich liegenden Gebieten beheimatete Schneegans zum Besuche unseres Faunengebietes veranlassen. Es seien unsere Beobachter und Jagdkreise auch an dieser Stelle aufgefordert die eventuell vorkommenden weissen Gänse unbedingt zu erlegen. Freilich ist dieser Rat leichter gegeben als befolgt, indem albinistische Gänse, wenn sie trotz ihrer so auffallenden Färbung schon mehrere Jahre hindurch ihr Leben behaupten konnten, sich eine derartige Schlauheit und Vorsicht aneignen, dass ihre Erbeutung eine ausserordentlich schwierige Aufgabe darstellt.

A jeges-sirály Magyarországon.

Irta: VASVÁRI MIKLÓS.

FÁBA REZSŐ budapesti preparatoriumába 1925. december 22-én a *Larus hyperboreus* GÜNN. egy példányát küldötték be kitömésre. A madarat, melyet hazánkban most első ízben észleltek, BERENTE MIKLÓS (Kisköre, Heves m.) ejtette el Tiszaburán (Szolnok m.), ahol a reggeli órákban a befagyott Tisza mentén jött fölfelé egyedül.

Igazi sarki és pedig circumpoláris faj lévén, télen a tengerpartok mentén ugyan, főleg Észak- és Nyugat-Európában, részben még megszokottabb jelenség, azonban a tengerparttól távoleső belországekban már nagy ritkaságszámba megy. Anglia, Hollandia, Belgium és Franciaország partjain többször előfordult, inkább fiatalok. A Keleti tenger mellett nem ritka telelő és itt kiszínezett példány is akadt már. Egy-egy télen olykor több példányban észlelték; így 1905. december 13. és 14.-én nyugati és északnyugati viharok alkalmával többízben kézrekerült. Ugyancsak a Kurische Nehrungon igen gyakori volt 1909/1910. abnormisan enyhe telén (lásd J. THIENEMANN, J. f. Orn. 59, 1911, p. 626—627). Igen érdekes, hogy a THIENEMANN-tól ezen alkalommal meggyűrűzött 5 példány közül a következő évben egy megkerült, még pedig Li b a u mellett (Kurland), 1911. márc. 27-én (a távolság 152 km; idő: 1 év, 1 hónap, 17 nap), tehát ugyanazon úton haladt a tengerpart mentén, mint előző évben. (J. f. Orn., 60, 1912, p. 174.). A rossitteni madárvárta gyűjteményében van két öreg kiszínezett példány, egyik dátum nélkül, a másik pedig 1911. márciusából, továbbá egy ♂ és egy ♀ juv. 1905. dec. 13 és dec. 14. dátummal, egy juv. 1907. márc. 19.-ról, egy ♀ juv. 1911. jan. 3.-ról és egy csaknem fehér-szinű, gyengén foltozott ♀ példány 1910. január 20.-ról. 1913. nov. 30.-án egy öreg ♂ Rossittenből TISCHLER-hez került (J. TISCHLER: Die Vögel der Provinz Ostpreussen, Berlin 1914, p. 57—58), 1913-ban és 1915-ben 1—1 példányt gyűrűztek meg Rossittenben (J. f. O., 63, 1915, p. 416; J. f. O.,

64, 1916. p. 493). F. Koske szerint (J. f. O., 1919, p. 163) a greifswaldi múzeumban hat pomerániai példány van, egyik 1823 februárjában került meg (juv.). Helgolandon GÄTKE szerint évente és pedig a késő őszi és téli hónapokban gyakrabban terítékre kerül (l. GÄTKE: Die Vogelwarte Helgoland, Braunschweig, 1900, p. 588). Németország belső részeiben néhányszor előkerült; így Szászországban, Trotha mellett (a Saale folyó közelében) 1890. dec.-ében, továbbá GLOGER szerint Sziléziában, Neisse mellett is, ahol egy félig agyonéhezett példányt döglött juhon találtak (NAUMANN: Naturg. d. Vögel Mitteleuropas, XI, Gera-U., p. 27.). Dr. E. DETMERS (J. f. O., 59, 1911, p. 451) azt állítja, hogy a Rajnánál is ötték már. FRITSCH szerint kétszer észlelték Csehországban. (H. E. DRESSER: A history of the birds of Europe, London, VIII, 1871—1881, p. 436.) J. STROINIGG szerint 1892. márc. 3.-án Judenburg mellett Stájerországban előfordult (Ornith. Jahrbuch, XLV, 1903, p. 231—232.). Olaszországból is ismeretes három előfordulása és pedig kettő Genua környékéről (♂ ad. 1853. körül; ♀ ad. 1877. április 10-én lövetett), ezek a flórenci múzeumban őriztetnek. (E. H. GIGLIOLI: Avifauna italica, Firenze, 1886, p. 432 és G. VALLON: Seltenheiten der italienischen Ornis, Ornith. Jahrbuch, III, 1892, p. 107); egy ♂ juv. 1898. októberben Cagliari-ból került Arrigoni gróf gyűjteményébe (Dr. E. ARRIGONI DEGLI ODDI: Atlante ornitologico. Uccelli europei. Milano, 1902, p. 515 és Manuale di ornitologia italiana, Milano, 1904, p. 826).

Az itt említett német tengermelléki adatokat részben azzal a szándékkal említem, hogy a kevés belföldi (a fentebb felsorolt két szászországi, egy sziléziai, esetleges Rajna-menti, két csehországi és a hazai szolnokmegyei) előfordulás megokoltnak lássék. Valószínű, hogy a német tengerparton télen észlelt jeges-sirályok rendszeresen oda vonulnak és pedig talán északkeletiek, ellenben az angliaiak máshonnan valók. Valami körülmény (talán viharok) következtében kerülnek azután egyesek Középeurópa belföldi országaiba, csaknem egyenesen délnek, mint az esetekből, melyek aránylag mind ezt tanúsítják, láthatjuk. E tekintetben szükségesnek tartom annak megemlítését, hogy noha a messze északkeleti fajok gyakoribb előfordulása pl. Helgolandon eléggé közismert, mégis vannak olyan távol északkeleti fajok, melyek Németország belső részeiben egyáltalában nem, vagy csak igen ritkán észleltettek, ellenben nálunk és Ausztriában előfordultak vagy többször is konstatálták őket. Mindenekelőtt a fehérésőrű buvárra (*Colymbus Adamsi* GRAY) hivatkozom, amelyet eddig Németországban nem figyeltek meg; ellenben a linzi múzeumban van egy példány a felső-ausztriai Attersee-ről és egy másik ily belföldön kézrekerült példány a zágrábi múzeum tulajdona Babina-Grédáról (Slavónia), amelyet 1908. dec. 19-én ejtettek el [Dr. NAGY JENŐ: A *Gavia glacialis* (L.) újabb és a *Gavia adamsi* (GRAY) első előfordulása Magyarországon. Aquila, XXIII,

1916, p. 551—552.] A „nyugati“ jegesbuvár (*Colymbus Immer* GUNN.) is nagyon ritka Németország belsejében és noha nálunk is miként ott, a sarki buvár (*Colymbus arcticus* L.) a leggyakoribb téli búvárfaj, mégis nevezetes, hogy Magyarországról az előbbi fajból hét előfordulás ismeretes, ami aránylag ez esetben nem oly kicsiny szám. Lehet, hogy e faj is északkeleti irányból érkezik hozzánk, mert, mint tudjuk, Szibériában is költ. Másik frappáns északkeleti madárjelenség hazánkban a vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis* PALL.), amelyet 1915. óta, amikor első ízben észlelték (I. CSÖRGEY TITUSZ: A *Branta ruficollis* PALL. első előfordulása Magyarországon. Aquila, XXII, 1915, p. 413) máig minden évben, különösen a Hortobágy-pusztán megfigyeltek és ezen tíz év alatt több mint egy tucatot ejtettek el belőle. Európa egyetlen belföldi országában sem figyelték meg ily sűrűn. A *jeges-sirály* részben északkeleti elterjedési területével kapcsolatban említem még, hogy a *Colymbus Adamsi* GRAY ellentétben a németországi viszonyokkal, a skandináv-államok partjain gyakrabban előkerült és ugyanezt találjuk a *Branta ruficollis* PALL. esetében Hollandia, Dánia és Nagy-Britanniára nézve, melyeknek partján több előfordulását ismerjük. Ámde a fehérésőrü buvár épúgy mint a vörösnyakú lúd e kifejezetten keletről nyugat felé való útjában hihetőleg más, szokásosabban e tájakon telelő madarakkal kerül hozzánk, amint az utóbbi fajra vonatkozólag részletesebben is tárgyaltam egy másik közleményemben („A vörösnyakú lúd Magyarországon.“ A Természet, XXI, 1925, p. 97—100), ahol igyekeztem feltüntetni, hogy más lúdfajok (*Branta bernicla* Scop. stb.) szerepelnek valószínűleg mint „vonszolók“, amint ezt a másrésről Hortobágyon észlelt esetek kapcsán az *Anser albifrons* Scop. is mutatja, amely ugyancsak valószínűleg főszerepet visz abban az értelemben, hogy a *Branta ruficollis* oly sűrűn jut el hozzánk.

Figyelemre méltó az is, hogy a legtöbb megfigyelési adat a téli hónapokra esik. Madarunk későn indulhat el hazájából; a Spitzbergákról pl. október vége felé (A. KOENIG: Avifauna Spitzbergensis, Bonn, 1911, p. 190—194.); itt május—juniusban költenek. H. THEO L. SCHAANNING 1902-ben már aug. 23.-án nagy csapatjait látta a Matotschkin-úton keletről vonulóban, ugyancsak október 1.-én is. Ellenben tavasszal (1903-ban) csak május 12-én kezdődött meg e faj vonulása; teljes fészekaljakat június 8.-án, fiókákat először jul. 10.-én talált (O. HAASE: Beiträge zur Avifauna von Nowaja-Semlja, J. f. Orn., 65, 1917, Festschrift f. A. Reichenow, p. 63—72).

A jeges sirály kimondottan téli előfordulásaival szemben az északi tengeri madarak jórésze belvizeken, többnyire inkább ősszel jelenik meg, az „eltévedt“ példányok ugyanígy; pl. a *dunnaréce* (*Somateria mollissima* L.), valamint a *halfarkasok* (*Lestris*) őszi előfordulása szokásos jelenség, már többször kora ősszel, szeptember elején is. Ezek inkább kószáló, mint

igazi költöző madarak. Ellenben téli előfordulásuk jellemzi a magas északi tájak búvár- és kacsaféléinek legtöbbszörét. A nálunk ritka *füles vöcsök* (*Colymbus auritus* L.) téli vendég és ilyen a kacsák közül a *Oidemia nigra* L., *Oidemia fusca* L., *Clangula hyemalis* L. stb. is; utóbbi a Keleti-tengeren is csak október végétől található.

A *Larus hyperboreus*-t legkorábban ősszel, októberben észlelték a déli országokban; a Cagliari-ban elejtett példány az egyetlen októberi adat. Tavasszal későn és pedig 1877. április 10.-én Genua mellett és 1914. április 18-án pedig Akaba mellett, a Vörös-tengernél észlelték (J. C. PHILIPPS Some birds from Sinai and Palestine. The Auk, 32, 1915, p. 181). BREHM A. szerint a jeges-sirály télen Egyiptom északi partján is előfordul és ő a Mensalah-tónál nemcsak megfigyelte, de ejtett is el belőle. (M. TH. v. HEUGLIN: Ornithologie Nordost-Afrika's II. Cassel, 1873, p. 1386). HARTERT szerint a Kaspi- és Fekete-tengernél is megjelenik olykor és egyszer észlelték Madeirán is. (Die Vögel der paläarktischen Fauna. II. Berlin, 1912—21. p. 1735.)

A Tiszaburán elejtett példány méretei a következők: Teljes hossza kb. 680, szárnya 480, farka ca. 195, csüdje 75, csőre felül mérve (a csőr tövétől a hegyéig) 60, oldalt mérve (a szájtól a csőrhegyig) mintegy 88 mm. A madár méreteiből ítélve nagyobb termetű ♂ lehet. Színe felül fehéres, majd fehérszürkével tarkázott barnás, illetve szürkésbarnán foltozott, legvilágosabb a váll és a könyök közt levő rész és az első 7—8 evező, melyek főleg alulról, valamint a másodrendű evezők is fehér szárnyúnak mutatják. A fej és fark, továbbá a test oldala eléggé barnán foltozott, a has inkább barnásszürke. A lába és csőre tövétől az orrlyukak tájáig FÁBA szerint hússzínű volt; a csőr többi része a hegyéig szarúfeketés. Az elsőrendű evezők színe felül körülbelül megegyezik az „új Naumann“-ban levő rajzzal. Általában HARTERT adatai nyomán mintegy két éves példánnyal lehet dolgunk. FÁBA szóbeli közlése szerint a madár elég kövér volt.

Die Eismöwe in Ungarn.

VON NIKOLAUS VASVÁRI.

Im Preparatorium des Herrn R. FÁBA in Budapest sah ich eine grosse, am 22.-ten December 1925 eingesendete Möwe, welche ich als *Eismöwe* (*Larus hyperboreus* GUNN.) determinierte. Der Vogel wurde am 7.-ten des betr. Monats bei *Tiszabura* (Com. Szolnok) von Herrn NIKOLAUS BERENTE Kisköre (Com. Heves) erlegt und anscheinend einige Zeit in Gefangenschaft gehalten.

Es ist das erste Vorkommen dieser Art in Ungarn und ist es daher

vielleicht angebracht auch die ausländischen Vorkommnisse kurz zu behandeln. Als ein zirkumpolarer Vogel kommt diese Art im Winter entlang der Meeresküsten ziemlich häufig vor, so in England, Holland, Belgien und Frankreich. Es sind dies meistens Jungvögel. An den deutschen Küsten ist diese Möwe keine seltene winterliche Erscheinung. In manchem Winter wurden an der Ostsee, besonders an der *Kurischen Nehrung* mehrere Exemplare beobachtet. (J. THIENEMANN: Journal f. Ornithologie, 54, 1906, p. 449; 59, 1911, p. 626—627; 60, 1912, p. 174; 63, 1915, p. 146; 64, 1916, p. 493 und F. TISCHLER: Die Vögel der Provinz Ostpreussen. Berlin, 1914, p. 57—58.) Es ist interessant, dass eines von den fünf, von THIENEMANN, in dem abnormen milden Winter 1909/1910 lebend gefangenen und beringten Exemplaren, im kommenden Jahre, am 27. III. 1911 bei *Libau* (Kurland) erlegt wurde; dieses Exemplar nahm seinen Zugweg also wieder in derselben Richtung, wie im Vorjahre. Laut F. KOSKE (J. f. O., 1919, p. 163) stehen im Zoologischen Museum zu Greifswald sechs Exemplare aus Pommern. In Helgoland wird unsere Art alljährlich öfters und zwar im Spätherbst und Winter erlegt (s. GÄTKE: Die Vogelwarte Helgoland, Braunschweig, 1900, p. 588). In den Binnenländern von Deutschland wurde diese Art einigemal konstatiert, so bei Trotha in Sachsen (am Saale-Fluss), im Dezember 1890; nach GLOGER bei Neisse in Schlesien, wo ein halbverhungertes Stück auf einem verendeten Schaf gefunden wurde. (NAUMANN: Naturg. d. Vögel Mitteleuropas, XI, Gera-W., p. 271.) Dr. E. DETMERS (J. f. O., 59, 1911, p. 451) behauptet, dass dieser Vogel auch schon am Rhein erlegt wurde. Nach FRITSCH kennen wir zwei Daten aus *Böhmen* (s. auch H. E. DRESSER: A history of the birds of Europe, London, VIII, 1871—1881, p. 436). Nach J. STROINIGG kam ein Exemplar am 3. III. 1892 bei Judenburg in Steiermark vor (Orn. Jahrbuch XIV, 1903, p. 231—232). Aus Italien haben wir drei Vorkommnisse; ein ♂ ad. und ein ♀ ad. (ca 1853 und 10. IV. 1877) bei Genua (im Museum zu Florenz; s. E. H. GIGLIOLI: Avifauna italica. Firenze, 1886, p. 432. und G. VALLON: Seltenheiten der italienischen Ornith. Jahrbuch, III, 1892, p. 107); ein ♂ juv. (X. 1898) aus *Cagliari* (Sardinien) gelang in die Sammlung des Grafen v. Arrigoni (Dr. E. ARRIGONI DEGLI ODDI: Atlante ornitologico. Uccelli europei. Milano, 1902, p. 515 und Manuale di ornitologia italiana, Milano, 1904, p. 826).

Die hier erwähnten Daten von den deutschen Meeresküsten geben m. E. einen Aufschluss auf die Frage, woher die verhältnissmäßige Zusammenhäufung der ohnehin seltenen binnenländischen Vorkommnisse (der zwei sächsischen, der schlesischen, der zwei böhmischen und der ungarischen) herrührt. Es scheint, als ob die an den deutschen Küsten überwinternden Eismöwen von nordöstlicher Herkunft wären, wofür auch ein Ringergebnis spricht. Diese Vögel werden manchmal aus irgendwelchem

Grund nach Süden verschlagen. In dieser Hinsicht möchte ich auch darauf hinweisen, dass obwohl das häufigere Vorkommen nordöstlicher Arten auf Helgoland bekannt sind, kennen wir aber doch solche nordöstliche Arten, welche in den inneren Teilen von Deutschland gar nicht, oder nur höchst selten beobachtet wurden, hingegen in dem binnenländischen Ungarn oder auch in Österreich vorkamen. Ich meine zunächst den östlichen *Eistaucher* (*Colymbus Adamsi* GRAY); diese Art kam nach den bisherigen Daten in Deutschland nicht vor; aber interessanterweise besitzt das *Linzer* Museum ein Stück aus dem *Attersee* und ein anderes binnenländisches Exemplar das Zool. Museum zu *Zagreb*, welches bei *Babina Gréda* (Slawonien) am 19. XII. 1908 erlegt wurde [Dr. E. NAGY: Das neuere Vorkommen von *Gavia glacialis* (L.) und das erste Vorkommen von *Gavia adamsi* (Gray) in Ungarn, *Aquila*, XXIII, 1916, p. 551—552]. Auch der „westliche“ *Eistaucher* (*Colymbus Immer* BRÜNN.) ist im Inneren von Deutschland höchst selten und obwohl auch bei uns in Ungarn, wie dort der Polartaucher (*C. arcticus* L.) die häufigste Taucherart ist, muss doch ausdrücklich hervorgehoben werden, dass auch von *Colymbus Immer* BRÜNN. aus dem Gebiete Gross-Ungarns sieben Vorkommensdaten bekannt sind und kamen auch diese vielleicht aus Nordosten, da diese Art, wie bekannt, auch in Sibirien brütet. Eine andere frappante nordöstliche Erscheinung in Ungarn ist die Rothalsgans *Branta ruficollis* PALL., welche seit der ersten Konstatierung im J. 1915 (T. CSÖRGEY: Das erste Vorkommen der *Branta ruficollis* PALL. in Ungarn. *Aquila*, XXII, 1915, p. 413) bis heute in jedem Jahre, besonders in der Puszta Hortobágy beobachtet wurde und während dieser zehn Jahre mehr als ein Dutzend Exemplare erlegt wurden. In keinem Binnenlande Europas wurde diese so häufig beobachtet, wie bei uns.

Bemerkenswert halte ich es, dass die meisten Daten über die Eismöwe aus den Wintermonaten bekannt sind. Unser Vogel zieht vielleicht spät aus seiner Heimat fort, aus den Spitzbergen z. Bp. nur gegen Ende Oktober (A. KOENIG: Avifauna Spitzbergensis. Bonn. 1911, p. 190—194); hier brütet dieselbe im Mai und Juni. H. THEO L. SCHAANNING sah im J. 1902 schon am 23.-ten August grosse Scharen dieser Art durch die Matotschkin-Strasse auf dem Zuge von Ost und auch am 1.-ten Oktober. Im Frühjahr (im J. 1903) begann der Zug nur am 12.-ten Mai; er fand volle Gelege am 8.-ten Juni, Nestjungen zum erstenmal am 10.-ten Juli (O. HAASE: Beiträge zur Avifauna von Novaja Semlja, *J. f. Orn.* 65, 1917, Festschrift f. A. Reichenow, p. 63—72).

Das früheste Herbstdatum von *Larus hyperboreus* im Süden ist Oktober bei dem Exemplar aus *Cagliari*. dieses ist die einzige solche Angabe. Im Frühling beobachtete man die Art bei *Genua*, am 10. IV. 1877 und in *Akaba*, bei dem Roten-Meer, am 18. IV. 1914 (J. C. PHILIPPS:

Some birds from Sinai and Palestine. The Auk, XXXII, 1915, p. 281). Laut A. BREHM kommt diese Möwe im Winter auch an der Nordküste von Egypten vor und erlegte er diese Art auch am *Mensalah-See* (M. TH. v. HEUGLIN: Ornithologie Nordost-Afrika's. II. Cassel, 1873, p. 1386). Mach HARTERT erscheint sie manchmal auch am Schwarzen und Kaspischen Meere und einmal kam dieselbe bei Madeira vor. (Die Vögel d. paläarktischen Fauna, II. Berlin, p. 1735.)

Die Masse des Exemplars von *Tiszabura* sind: Totallänge ca 680, Flügel 480, Schwanz ca 195, Lauf 75, Schnabel oben gemessen (von dem Schnabelgrund bis zur Spitze) 60, seitlich gemessen (von Mundwinkel bis Schnabelspitze) ca 88 mm. Nach diesen Massen geurteilt kann dieses ein grösseres Männchen sein. Farbe oben weisslich, oder weisslichgrau mit braun gemischt resp. graubraun gefleckt; am lichtesten der Teil zwischen Schulter und Ellbogen und die ersten 7—8 Schwingen, welche letztere von unten, wie auch die Schwingen der II. Ordnung ganz weiss erscheinen. Kopf, Schwanz und Körperseite eher braun gefleckt, Bauch mehr braungrau. Füsse und Schnabel vom Grunde bis ungefähr zu den Nasenlöchern waren nach Herrn FÁBA fleischfarben; der übrige Teil des Schnabels hornschwärzlich. Die Farbe der Schwingen I-ter Ordnung gleicht ungefähr der Abbildung im „neuen Naumann“. Nach Angaben von HARTERT kann dieses ein zweijähriges Exemplar sein. Nach mündlicher Mitteilung des Herrn FÁBA war der Vogel ziemlich gut im Fleische.

Északi vadlúdfajok a hortobágyi pusztán.

Irta: DR. TARJÁN TIBOR.

Több mint tíz éve, hogy úgy a tavaszi, mint az őszi vonulási időkben figyelem a hortobágyi puszta déli részén előforduló vadlúd fajokat s ezuttal azoknak azon biológiai vonásait kívánom pár szóban leírni, mely jellegzetes vonások a természetben faj szerint való felismerhetőségüket megkönnyítik; ugyszintén megkísérlem ezen vidéken az egyes fajoknak számarány szerint évről-évre megjelenését ismertetni.

A vadludak úgy őszi, mint tavaszi átvonulása idején a nagy lilik (*Anser albifrons* Scop.) a legszámosabb s mondhatom, hogy évről-évre az előforduló vadlúd fajoknak 75 százalékát teszi. A természetben, repülő mozgása közben, könnyen felismerhető éles „kvi-vik, kvi-vik“ szólamáról. Hangját repülés közben állandóan hallatja. Kisebb számban fordul elő a kis lilik (*Anser erythropus* L.), bár számarányuk évenként és évszakonként változó, míg a nagy liliknek tavaszi és őszi tömeges megjelenésekor a számarányban ily eltérést nem tapasztaltam. 1922-ik évben, március hó